

Oslo tingrett - TOSLO-2011-188627-2 - RG-2012-240

Instans	Oslo tingrett - Kjennelse.
Dato	2012-02-10
Publisert	TOSLO-2011-188627-2 - RG-2012-240
Stikkord	«22. juli-saken.» Straffeprosess. Innleggelse. Straffeprosessloven § 167.
Sammendrag	Retten avla kjennelse om at siktede i «22. juli-saken» skulle innlegges til undersøkelse ved Ila fengsel og forvaringsanstalt i inntil fire uker, og at undersøkelsen skulle gjennomføres innen utløpet av mars 2012.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2011-188627-2 (11-188627MED-OTIR/05).
Parter	Den offentlige påtalemyndighet (statsadvokat Svein Holden, statsadvokat Inga Bejer Engh) mot A (advokat Geir Lippestad, advokat Vibeke Hein Bæra, advokat Tord Eskild Kvinge Jordet, advokatfullmektig Odd Ivar Aursnes Grøn).
Forfatter	Tingrettsdommer Wenche Elizabeth Arntzen.

Saken gjelder spørsmål om innleggelse til undersøkelse i medhold av straffeprosessloven § 167.

Oslo tingrett besluttet 13. januar 2012 (TOSLO-2011-188627-1) å oppnevne to nye rettspsykiatriske sakkyndige ved siden av de først oppnevnte, jf. straffeprosessloven § 139 annet ledd. Siktede anket beslutningen til Borgarting lagmannsrett, som i kjennelse 2. februar 2012 (forkastet LB-2012-16142) anken. Lagmannsrettens kjennelse er anket videre til Høyesterett. Tingretten er ikke kjent med at anken er gitt oppsettende virkning. Av hensyn til forberedelsen av en undersøkelse finner retten ikke å kunne avvente Høyesteretts ankeutvalgs avgjørelse av anken.

Forut for oppnevnelser av nye sakkyndige anmodet flere bistandsadvokater retten om å avsi kjennelse om innleggelse av siktede til undersøkelse, jf. straffeprosessloven § 167. I uttalelse til tingretten 3. januar 2012 motsatte siktede seg slik innleggelse. I brev 20. januar 2012 forela tingretten spørsmålet om innleggelse for alle de fire rettsoppnevnte sakkyndige. De sakkyndige Husby og Sørheim viste i eposter 21. januar 2012 til at de hadde hatt et godt samarbeid med observanden og følgelig ikke så behov for en slik innleggelse. De sakkyndige Aspaas og Tørrisen skrev i sin uttalelse 21. januar 2012 følgende:

Innleggelse til observasjon i psykiatrisk institusjon vurderes i denne saken som nødvendig for å sikre en bredest mulig kartlegging av observandens adferd og fungering over tid og i kontakt med andre mennesker. Det ønskes særlig kartlagt om han viser tegn på psykisk lidelse eller avvik, herunder psykotiske symptomer.

Det er antydnet at en innleggelse kan måtte skje uten at observanden har kontakt med andre innlagte ved avdelingen. En innleggelse vil likevel gi verdifull informasjon. Man vil kunne følge hans rutiner og

handlinger kontinuerlig, og han vil uansett måtte forholde seg til avdelingens personale og samhandle med disse.

Døgnkontinuerlig observasjon over tid utført av kvalifisert helsepersonell vil gi et helt annet og meget bredere grunnlag for rettspsykiatrisk observasjon enn en observasjon som kun er basert på samtaler med de sakkyndige. Dersom observanden velger å samarbeide med de sakkyndige, vil det derfor likevel være behov for den tilleggsinformasjon som bare kan oppnås ved observasjon i sykehusavdeling.

Det mest nærliggende sted for en observasjon vil være regional sikkerhetsavdeling ved Dikemark. Ved en observasjon vil det være sentralt at det aktuelle helsepersonell har mulighet for konkret samhandling med observanden. Dersom observasjon på Ila fører til at helsepersonell må innordne seg på en måte hvor de kun blir passive iakttagere av observanden, vil observasjonsgrunnlaget bli vesentlig svakere enn det som kan oppnås på en sykehusavdeling. Spørsmålet om hensiktsmessighet ved observasjon på Ila bør forelegges faglig ansvarlig for et eventuelt observasjonsopphold.

Varighet av et observasjonsopphold bør være fra tre til fire uker.

De sakkyndiges uttalelse ble forelagt partene for eventuelle kommentarer. Påtalemyndigheten har i sin uttalelse 26. januar 2012 ingen innvendinger mot innleggelse i medhold av § 167 under forutsetning av at siktedes anke over tingrettens beslutning om å oppnevne nye sakkyndige ikke fører frem. Det pekes likevel på at det er «viktige sikkerhetsspørsmål knyttet til observasjonssted som må vurderes før tingretten eventuelt beslutter innleggelse».

Etter oppfordring fra påtalemyndigheten avholdt Oslo tingrett et møte 2. februar 2012 om sikkerhetssituasjonen ved eventuell innleggelse til undersøkelse i Regional sikkerhetsavdeling ved Dikemark sykehus eller i Ila fengsel og forvaringsanstalt. Under møtet var, foruten tre av siktedes forsvarere, blant annet representanter fra Oslo politidistrikt, PST, Ila fengsel og forvaringsanstalt, Justis- og beredskapsdepartementet, Dikemark sykehus og Helse- og omsorgsdepartementet til stede. Sikkerhetsansvarlig ved Oslo politidistrikt frarådet en eventuell innleggelse på Dikemark sykehus, i hvert fall før det er gjennomført bygningsmessige endringer der. Også representanten fra Helse- og omsorgsdepartementet mente en eventuell observasjon av siktede av sikkerhetsmessige grunner ikke burde finne sted på Dikemark. Det var ingen sikkerhetsmessige innvendinger mot å velge Ila fengsel og forvaringsanstalt som undersøkelsessted.

Oslo tingrett ba i brev 3. februar 2012 de to nye sakkyndige ta kontakt med representanter fra Dikemark og Ila og undersøke om det kan legges til rette for en hensiktsmessig undersøkelse med observasjon av siktede på Ila med rammevilkår som også Dikemark finner akseptable.

I advokat Jordets brev 6. februar 2012 fastholdt siktede at han motsetter seg innleggelse til observasjon i medhold av straffeprosessloven § 167. Det anføres at det ikke er nødvendig med slik observasjon blant annet fordi det foreligger om lag 200 timers videoopptak fra politiavhørene av siktede og at han har samarbeidet med de først oppnevnte sakkyndige. De sakkyndige vil dessuten kunne observere ham under hovedforhandlingen. De sakkyndiges uttalte behov for en innleggelse hevdes å være basert på helt generelle betraktninger knyttet til nødvendigheten av «å sikre en bredest mulig kartlegging av observandens adferd og fungering over tid og i kontakt med andre mennesker». De sakkyndige vil få et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere observandens adferd og fungering over tid og i kontakt med andre mennesker gjennom politiavhørene, både av vitner og av siktede selv. Det er heller ikke mulig å etablere en faglig god observasjon, særlig hvis observasjonen av sikkerhetsmessige grunner må skje på Ila. Dertil kommer at undersøkelsen ikke under noen omstendighet kan gå ut over forberedelsene til den nært forestående hovedforhandlingen. Siktede har dessuten sagt seg villig til å gjenoppta politiavhørene, noe som vil redusere observasjonstiden. En innleggelse til undersøkelse vil være et uforholdsmessig inngrep overfor siktede.

I brev 6. februar 2012, som ble videresendt partene og de koordinerende bistandsadvokatene på epost 7. februar 2012, uttalte de nye sakkyndige følgende om hensiktsmessigheten av en observasjon på Ila:

De sakkyndige har slik retten ber om, drøftet problemstillingen med avdelingssjef og de faglig ansvarlige ved RSA. Forut for drøftinger har faglig ansvarlig hatt en befaring på Ila og drøftet praktiske spørsmål med ledelsen. På dette grunnlag har RSA ved overlege Maria Sigurjunsdottir, utarbeidet en betenkning.

Det er på det rene at Ila vil kunne stille et stort rom med tilliggende kontor til disposisjon for observasjonsformål. Det pågår fortsatt drøftinger mellom Ila og RSA om bygningsmessige detaljer. Enheten vil kunne bemannes av sikkerhetsklarert personell fra RSA på skift. Med en bemanningsfaktor som er godkjent av Ila, vil det ikke være behov for fengselspersonell til stede i rommet. Det er imidlertid

stilt krav fra Ila om at observasjonsenheten overvåkes av kamera. Dette vil være et forstyrrende element. Helsepersonell vil ellers sørge for fortløpende skriftlig rapportering med utstyr som ikke er knyttet til RSA's journalsystem. Strukturerte observasjonsverktøy vil kunne benyttes i den grad observanden ønsker å samarbeide.

Observasjon på Ila vil slik planen ser ut, medføre en del begrensninger, sammenlignet med observasjon på RSA. Bl.a vil observanden ha nattopphold på avlåst celle. Antall observasjonstimer pr. døgn blir således noe redusert på tidlig morgen og sen kveld. Det gjenstår imidlertid mye av døgnet til meningsfylt observasjon. Det må forutsettes at observanden i denne tiden må forholde seg til de tilrettelagte observasjonsbetingelsene, på samme måte som om observasjon hadde funnet sted i RSA's lokaler.

Et annet spørsmål er i hvilken grad observasjonstiden reduseres av politiavhør og samtaler med forsvarer. Observanden vil også måtte få bruke tid på å forberede forestående rettssak og på gjennomgang av politidokumenter som han etter hvert får tilgang til. Dersom innleggelse til tvungen observasjon skal gi mening, må det skje en avveining mellom hensyn til gjennomføring av selve observasjonen og til konkurrerende hensyn. Dette gjelder uavhengig av hvor en observasjon finner sted.

Vurdering:

De sakkyndige vurderer det fortsatt slik at en fullverdig observasjon etter straffeprosessloven § 167 bare kan gjennomføres på RSA Dikemark eller tilsvarende enhet. Dersom observasjon av sikkerhetsmessige grunner bare kan gjennomføres på Ila, vil observasjonsgrunnlaget reduseres og oppstykket. Selv om observasjon på Ila i en improvisert observasjonsenhet ikke er et fullgodt alternativ, vil også en slik løsning forventes å gi verdifull informasjon som vanskelig kan oppnås på annen måte. I mangel av bedre alternativ finner de sakkyndige derfor å kunne anbefale at det gjennomføres observasjon etter straffeprosessloven § 167 på Ila. Det forutsettes at RSA's personale får reell mulighet for løpende kontakt med observanden i observasjonstiden. Kameraovervåkning må ikke innebære overføring av lyd, da dette vil redusere muligheten for å oppnå samhandling.

De sakkyndige må få adgang til å være til stede i observasjonsenheten i det omfang man finner nødvendig, uavhengig av om observanden vil medvirke til samtaler eller ikke. Man kan ikke se bort fra at det under en eventuell observasjon oppstår situasjoner eller problemer som man ikke har kunnet forutsi på forhånd. Usikkerhet omkring håndtering av slike eventualiteter er større på Ila enn det som ville vært tilfelle på RSA, hvor man har innarbeidede rutiner i lokaler som faglig sett er bedre egnet.

Retten mottok videre en epost 8. februar 2012 fra Ila om tilpasninger av observasjonsbetingelsene under henvisning til et brev fra Dikemark, som retten ikke har mottatt kopi av.

Endelig har retten mottatt en uttalelse 9. februar 2012 fra bistandsadvokat Bore vedrørende grunnlaget for politiets sikkerhetsmessige innvendinger mot innleggelse på Dikemark.

All korrespondanse er sendt i kopi til partene, som også er gjort kjente med at tingretten ville avgjøre spørsmålet om innleggelse til undersøkelse torsdag 9. eller fredag 10. februar 2012.

Retten bemerker:

Det følger av straffeprosessloven § 167 at retten kan bestemme at siktede skal innlegges til undersøkelse på psykiatrisk sykehus eller annet egnet undersøkelsessted dersom det er «*nødvendig for å bedømme siktedes sinnstilstand*». Bestemmelsen er i forarbeidene forutsatt å få liten anvendelse, jf. Ot.prp.nr.35 (1978-1979) s. 162.

Retten mener seg kompetent til av eget tiltak å avsi kjennelse etter § 167 selv om tiltale ikke er tatt ut. Det fremgår uttrykkelig av straffeprosessloven § 226 annet ledd at kapittel 13 om personundersøkelse og mentalobservasjon også gjelder på etterforskningsstadiet. Ingen av partene har anført at anklageprinsippet er til hinder for at retten avsier kjennelse på dette stadium.

Siktede har anført at det ikke er nødvendig med undersøkelse i institusjon under henvisning til at det øvrige bevismaterialet må anses tilstrekkelig for å bedømme hans tilregnelighet. Retten er ikke enig i dette, og viser til de nye sakkyndiges uttalelser vedrørende behovet for undersøkelser i institusjon sitert over. Retten bemerker at siktede så langt har sagt at han ikke vil samarbeide med de to nye sakkyndige, noe som underbygger behovet for en observasjon i institusjon. Selv om siktede likevel skulle velge å samarbeide, mener de sakkyndige det vil være behov for den tilleggsinformasjonen en undersøkelse i institusjon gir. Retten viser til at spesialisert

helsepersonell fra Dikemark sykehus vil foreta systematiske observasjoner av siktede gjennom store deler av døgnet. Observasjonene vil i samsvar med foreliggende rutiner, bestå av nøytrale iakttagelser som så beskrives i skriftlige rapporter uten diagnostiske eller fortolkende vurderinger. Selve undersøkelsene foretas av de sakkyndige gjennom diagnostisk egenobservasjon og gjennomgang av det nedtegnede observasjonsmaterialet. Slike undersøkelser antas etter omstendighetene å være et nødvendig supplement til de nye sakkyndiges øvrige arbeid med saken, herunder deres observasjon av siktede under hovedforhandlingen.

Det er ikke noe krav om at de sakkyndige må ha gjennomført sine vanlige undersøkelser før de uttaler seg om behovet for undersøkelser i institusjon i medhold av straffeprosessloven § 167. Det fremgår av lovens forarbeider at det er opp til de sakkyndige selv å avgjøre hvilket grunnlag de trenger for å kunne uttale seg om nødvendigheten av innleggelse, jf. Straffeprosesskomiteens innstilling om rettergangsmåten i straffesaker s. 235, jf. Ot.prp.nr.35 (1978-1979) s. 162. Den omstendighet at de først oppnevnte sakkyndige ikke fant grunn til å anmode om innleggelse etter § 167, må sees i sammenheng med at siktede under deres undersøkelser valgte å samarbeide.

Retten finner på denne bakgrunn at vilkårene for innleggelse til undersøkelse i medhold av § 167 er til stede.

Når det gjelder valg av undersøkelsessted, er retten innforstått med at Regional sikkerhetsavdeling ved Dikemark sykehus faglig sett er best egnet. Retten kan imidlertid vanskelig sette seg ut over de klare sikkerhetsmessige anbefalingene fra Oslo politidistrikt, som også Helse- og omsorgsdepartementet har sluttet seg til. Det anses ikke realistisk å foreta de nødvendige bygningsmessige sikkerhetstiltak på Dikemark i så vidt god tid før hovedforhandlingen at undersøkelsen likevel kan gjennomføres der. I tråd med de nye sakkyndiges vurderinger legger retten til grunn at en undersøkelse på Ila forventes å gi verdifull informasjon som vanskelig kan oppnås på annen måte, og derfor må anses nødvendig.

Retten mener på denne bakgrunn at undersøkelsen må finne sted i Ila fengsel og forvaringsanstalt. Det forutsettes i forarbeidene til § 167 at sikringsanstalt, nå forvaringsanstalt, kan være et mulig undersøkelsessted, jf. Straffeprosesslovkomiteens innstilling s. 235. Lovens ordlyd er heller ikke til hinder for dette. Verken aktor eller forsvarer har anført at undersøkelsen ikke kan finne sted på Ila, men har tvert i mot av ulike grunner argumentert for at undersøkelsen eventuelt bør finne sted der.

Ila har samtykket i at undersøkelsen kan foregå der, og også faglig ansvarlig ved Regional sikkerhetsavdeling på Dikemark har sagt seg villig til å stille spesialisert helsepersonell til rådighet for å gjennomføre observasjoner på Ila.

Siktede har anført at innleggelse til undersøkelse på Ila er et inngripende og uforholdsmessig tiltak overfor ham. Retten er ikke enig i at tiltaket er uforholdsmessig.

Retten legger ved forholdsmessighetsvurderingen vekt på at sakens særdeles alvorlige karakter tilser at tilregnelighetsspørsmålet søkes opplyst så godt som praktisk mulig. Selv om det å bli underlagt tvangsmessig observasjon for rettspsykiatrisk undersøkelse i seg selv vil kunne oppleves som inngripende, har tiltaket ikke store praktiske konsekvenser for siktede. Siktede er allerede varetektsfengslet på Ila, hvor han etter sigende føler seg trygget og etter forholdene har det bra.

Retten legger til grunn at undersøkelsen tilrettelegges slik at den ikke går ut over forsvarers forberedelse av den forestående hovedforhandlingen. I møtet 2. februar 2012 omtalt over, anslo advokat Lippestad at forsvarerne kommer til å ha møter med siktede 2 ganger i uken å 2-3 timer etter at dokumentene frigis for siktetes innsyn. Under disse møtene kan det ikke gjennomføres observasjon eller undersøkelse av siktede. For øvrig forutsetter retten at politiavhørene som eventuelt måtte gjenstå når undersøkelsen påbegynnes, ikke er så omfattende at de vil komme i veien for en hensiktsmessig undersøkelse.

Retten finner etter en totalvurdering at innleggelse til undersøkelse ved Ila fengsel og forvaringsanstalt i medhold av straffeprosessloven § 167 skal finne sted. Undersøkelsen kan pågå i fire uker og gjennomføres innen utløpet av mars 2012.

Slutning:

A innlegges til undersøkelse ved Ila fengsel og forvaringsanstalt i inntil fire uker. Undersøkelsen gjennomføres innen utløpet av mars 2012.